

»Povsem lahko se zgodi, da se bo prihodnost planeta odigrala v Afriki.«

Pogovor z Achilom Mbembejem

Abstract

"It Might Well Be That the Future of Our Planet Will Play Out in Africa." A Conversation with Achille Mbembe

In the interview, Achille Mbembe reflects on the issues of colonialism and post-colonialism, post-socialism, and the future of humanity in the age of new technologies. The concept of "Necropolitics" from his seminal essay published in 2003 is also discussed. In that essay, Mbembe argued that Foucault's notion of biopolitics falls short in explaining the contemporary forms of subjugation of life, and instead proposed the notion of politics based on death which, in turn, structures both the notions of sovereignty and the political. Mbembe has often argued that the academic and popular discourses on Africa are full of clichés, Western fantasies and fears. However, Africa as we know it today did not even exist before the 19th century.

Keywords: necropolitics, biopolitics, colonialism, humanity

*Achille Mbembe (PhD) is a Cameroonian philosopher, political theorist, and public intellectual. He is currently a member of the staff at the Wits Institute for Social and Economic Research (WISER) at the University of the Witwatersrand in Johannesburg, and also has an annual visiting appointment at the Franklin Humanities Institute at Duke University. He has written extensively on contemporary politics and philosophy. His works include *On the Postcolony* (2001), *Critique of Black Reason* (2016), *Necropolitics* (2019) and *Out of the Dark Night. Essays on Decolonization* (2020).*

Irena Šumi (PhD) is an anthropologist who focuses on ethics, nationalism, borders and boundaries, racism and antisemitism, and post-colonialism and post-socialism. She has headed 23 research and expert projects at home and abroad. Her work has been published in renowned science journals, and her books have been translated into several languages. She is an assistant professor at the Faculty for Social Work at the University of Ljubljana, and a lecturer at the Donau University in Krems and the ASH in Berlin.

Povzetek

V intervjuju Achille Mbembe reflektira o kolonializmu in postkolonializmu, postsocializmu in prihodnosti človeštva v dobi novih tehnologij. Razpravlja tudi o konceptu nekropolitike iz svojega vplivnega eseja iz leta 2003. V tem eseju Mbembe argumentira, da Foucaultovo pojmovanje biopolitike ne pojasni zadostno sodobnih oblik podrejanja življenja, zato predlaga drugačno konceptualizacijo, ki temelji na smrti, ki strukturira naše razumevanje suverenosti in političnega. Mbembe pogosto argumentira tudi, da sta akademski in splošni diskurz o Afriki polna klišejev, zahodnih fantazij in strahov. Toda Afrika, kot jo poznamo danes, pred 19. stoletjem sploh ni obstajala.

Ključne besede: nekropolitika, biopolitika, kolonializem, človeštvo

Dr. Achille Mbembe je kamerunski filozof, politični teoretik in javni intelektualec. Trenutno je zaposlen na Inštitutu za družbeno in ekonomsko raziskovanje Wits (WISER) na Univerzi Witwatersrand v Johannesburgu, vsako leto pa predava tudi na Franklinovem inštitutu za humanistiko na Univerzi Duke. Obširno je pisal o sodobni politiki in filozofiji. Med njegovimi deli so On the Postcolony (2001), Kritika črnskega uma (2013, v slovenščini 2019), Necropolitics (2019) in Out of the Dark Night: Essays on Decolonization (2020).

Dr. Irena Šumi je antropologinja, ki se ukvarja z etiko, nacionalizmi in mejami, raziskovanjem in antisemitizmom ter postkolonializmom in postsocializmom. Bila je vodja 23 raziskovalnih in strokovnih projektov doma in v tujini. Objavila je v številnih uglednih znanstvenih revijah, njene monografije so bile prevedene v nekaj jezikov. Je docentka na Fakulteti za socialno delo Univerze v Ljubljani in predavateljica na Donavski univerzi Krems in berlinskem ASH.

Profesor Mbembe, v veliko čast mi je. Vaše delo spremljam od leta 2003, ko smo izvajali obširen projekt o postkoloniji in postsocializmu ter njuni obravnavi v literaturi družbenih znanosti. Imeli smo študente iz postsocialističnih držav z izjemo Rusije. Začeli smo z branjem On Postcolony (O postkoloniji); vse odtlej nisem prenehala z branjem vaših del in poslušanjem vaših predavanj. Vaše delo je v našem kurikulumu močno prisotno, tako v Ljubljani, kjer študente_ke učim socialno delo, kot tudi v Berlinu, kjer učim modul na magistrskem programu Socialno delo kot poklic s področja človekovih pravic. Gre za mednarodni študij, na katerem so študentke_je z vseh celin; naš modul se imenuje Svetovne družbe in prav na tej smeri je vaše delo eden od temeljev našega branja in predavanj. Veliko tem se namreč tiče različnih problematik znotraj postkolonije in postsocializma; prepričana sem, da lahko o vzporednicah med postkolonijo in postkolonializmom veliko povemo: pri obeh gre za določeno travmo, ki jo lahko primerjamo z drugo. Usmerjeni pa smo tudi v prihodnost. Kako naj si predstavljamo prihodnost, ki mora priti? Zdaj se namreč zdi, da živimo ujeti v premisah dolgega, dolgega 19. stoletja, ki je bilo z nami dvesto dvajset let. Kako naj pridemo iz nje-ga? Kaj moramo narediti, da bomo 19. stoletje končno pustili za seboj?

Če naj o 19. stoletju kaj povem z afriške perspektive, naj najprej omenim, da je za nas, za našo izkušnjo, 19. stoletje ključen trenutek, ko so svet razdelili po linijah, ki jih še danes naseljujemo. In pravzaprav, gledano s striktno zgodovinske perspektive, je Afrika, ki jo poznamo danes, izum berlinske konference iz leta 1884. Njene meje so rezultat te konference. Afrika, kot jo poznamo danes, pred 19. stoletjem ni obstajala. Obstajala je drugačna celina z drugačnimi koncepti odnosov med, denimo, ozemljem in mobilnostjo. Gibanje je tisto, ki ustvarja prostor, in ne obratno. Zato trdim: da bi izstopili iz tega, kar vi imenujete dolgo 19. stoletje, je potrebno ne le popolnoma drugačno zamišljanje sveta, temveč tudi popolnoma drugačno mapiranje sveta, potreben je zasuk od logike razdelitev k logiki deljenja. Deljenje je v tem primeru predpogoj za trajnostnost in vzdržljivost sveta. Torej bi bil kratek odgovor ta, da moramo najti nove načine deljenja sveta, skrbi – skrbi za svet – in popravljanja sveta z vidika velike škode, ki smo mu jo povzročili ljudje; ena od teh škod so tudi načini, na katere je bil svet razdeljen.

Kako se v Afriki spominjajo Afrike pred 19. stoletjem? Koliko spomina se je ohranilo?

Kar se tiče stigme? Precej več, kot si morda zamišljamo. Nekaj tega je nezavedno. Mislim, da ... da obstajajo različne oblike ohranjanja spomina. Ne-katere so aktivne; prevajajo se v vrste memorializacije, javne ali drugačne. Vendar pa menim, da je večji del tega nezaveden in se vedno znova pojavlja: preteklost se ponovno pojavi v pričakovanih oblikah in na pričakovanih mestih. Ni nujno, da gre za preteklost kot takšno; morda gre za preteklost, kot si jo zamišljamo s perspektive sedanjosti, torej za preteklost, ki je stvar popolne invencije, četudi zaradi globoke želje. Človeške družbe potrebujejo mitologizacijo, potrebujejo mite, zato se spomin in mit združujeta tako, kot je predstavljena Afrika pred letom 1884.

Mislite, da bi morali ta spomin negovati, oživljati, obnavljati, reaktualizirati?

Načeloma ne bi smeli negovati nobenega spomina. Vsako posamično delanje spomina bi moralo biti predmet kritike, če to povem na kratko. Tisto, kar bi morali negovati, kar bi morali rehabilitirati, je sposobnost kritičnega mišljenja, najsi bo v odnosu do moči, spomina ali drugih oblik človeškega delovanja. In ko to rečemo, je jasno, da gre pri projektu ponovnega spominjanja Afrike za spominjanje kot ponovno priklicavanje v spomin, spominjanje v pomenu njegovega ponovnega sestavljanja, njegovih različnih delov, in

da se je pri dejanju spominjanja afriške celine pomembno ponovno vrniti k tem zapuščinam, denimo, če se povezujejo s tem, kar je politična skupnost; kaj so oblike pripadnosti, ki dovoljujejo pogoje za življenje, oblike ekonomskega organiziranja, ki niso omejene na tržna načela, oblike ustvarjanja bogastva, ki ne vodijo v ekološko opustošenje, načini življenja, ki so skupni ljudem ter živalskemu, rastlinskemu in organskemu svetu. Obstaja ogromen arhiv, bogat z mogočimi ponovnimi zamišljanji ne le afriške celine, marveč tudi širšega sveta, iz katerega bi lahko črpali.

To se zdi nedosegljivo, saj so obstoječe moči nagnjene k temu, da iz vsega naredijo tržno blago. Govorimo o tem, da imamo le še enajst let, da storimo nekaj, preden prestopimo mejo, kar se tiče okolja. In potem imamo ljudi, kakršen je Mike Pompeo, ameriški državni sekretar, ki je dejal: hej, Arktika se je stopila, to pomeni več priložnosti za posel. Kako naj ta dva svetova soobstajata? Je to na neki način psihotično?

Povsem prav imate, ko poudarjate to razliko. Mislim, da je v tem razlika našega časa. Veliko soočenje, ki je v veliki meri eksistencialno – če želimo uporabljati tako napihnjene izraze –, je soočenje med tistimi, ki so prepričani, da smo dosegli mejo, da ne moremo naprej po poti, po kateri smo kar nekaj časa stopali, in da je pod vprašajem prihodnost življenja na Zemlji, hkrati pa tudi prihodnost Zemlje; torej tistimi, ki so prepričani, da smo dosegli mejo, in tistimi, ki so prepričani bodisi, da meje sploh ni ali da so meje nove priložnosti za to, da počnemo točno tisto, kar smo počeli do sedaj – povečevali dobiček. Zakaj? Ker so prepričani, da je življenje samoobnavljajoče.

Da bo poskrbelo samo zase.

Da skrbi in da bo poskrbelo samo zase. Paradoksalno je to delno tudi nekaj, kar pravi določeno število znanstvenikov, ljudi, ki delajo na področju, kot je teoretična biologija; pravijo namreč, da življenje nima mej.

Tudi če to pomeni brez ljudi ali brez veliko ljudi.

To je točno to, življenje brez ljudi.

Ali smo oziroma ali bi morali biti s tem zadovoljni?

Ne, ne bi smeli biti. Kar sem želel narediti, je, da to ubesedim na najmračnejši možen način, da pojasnim, kje so linije soočenja med tistimi, ki so preobremenjeni s čemerkoli, kar bo v procesu soobstoja med ljudmi in

preostalimi živimi entitetami ostalo po ljudeh, na eni strani, in tistimi, ki so v imenu življenja, ki se bo v vsakem primeru, če bo to potrebno, nadaljevalo brez nas, pripravljeni zavreči določene kategorije tistega, kar je človeško, na drugi strani. To je tisto, kar prav zdaj poteka tudi v procesih migracij: preteča ekološka katastrofa.

Kako v tem zmagamo? Imamo sploh kakršnokoli možnost? Realistično?

Če bi v tem želeli zmagati, bi to zahtevalo oblike mobilizacije in vstaj brez primere. Smo torej sposobni začeti takšne vstaje brez primere? Kakšne oblike delovanja in kolektivov bi morali uporabiti? Ne vem. Nisem prepričan.

Nekateri, na primer Slavoj Žižek, so prepričani, da se bo, še preden bo Razum dobil priložnost, morala zgoditi velika katastrofa, jedrska ali okoljska. Moje vprašanje je: kaj ostane?

Ampak kdo bo za to plačal? Kdo bo plačal ceno akcelerationizma? Zgodovinsko gledano so bili vedno, ko se je zgodila velika katastrofa, katastrofa skrajnih razsežnosti, tisti, ki so zanjo plačali, najšibkejši med nami. Torej je vprašanje ... vprašanje narave žrtvovanja. Ker gre pravzaprav za to; za naravo žrtvovanja in niz odločitev o tem, kdo bi moral biti žrtvovan in zakaj. Nisem prepričan, da so Žižek in drugi ta del vprašanja vzeli resno, zame pa je to absolutno pomembno. Gre za vprašanje, kdo bo še naprej žrtvoval in kdo bo žrtvovan. Torej ima politika akcelerationizma meje, pa četudi zgolj s perspektive etike.

Vse več je dokazov, da ljudje na samem vrhu, majhna fevdalna elita, ki smo jo proizvedli, nima stika z resničnostjo, da ima zares psihopatske in sociopatske značilnosti in da je to tisto, kar se zgodi ljudem, ki so izolirani v zlatih gradovih. Ne živijo več na Zemlji, živijo v hodnikih nad Zemljo. Ne naseljujejo več človeških prostorov.

Več kot očitno je, da je v skoraj vsakem sloju družbe, ne le med elito, temveč tudi spodaj, na dnu, svet ujet v veliko željo po apartheidu, po ločevanju. Elite se želijo odcepiti od ostalih, medtem ko si kopičijo sadove dela vseh, najsi bodo ti materialni ali nematerialni. Ta projekt odcepitve vidimo v naših mestih, v ograjenih prostorih bogastva, v ograjevanju bogastva v davčne oaze, v dejstvu, da je velik del svetovnega bogastva nastal v davčnih rajih – da ne kroži v okviru formalne ekonomije. Želja po odcepitvi med bogatimi torej prevzema takšno obliko. Da pa je želja po apartheidu prisotna

tudi v drugih razredih, v srednjem razredu in nižjih razredih, lahko vidimo na primer v ponovno obujeni zanesenosti z mejami, v načinih, na katere so sodobne tehnologije vprežene v to, da bi neželena telesa spremenili v gibajoče se, premične meje. Zato se mi zdi, da bomo potrebovali novo besedišče, če naj zaobjamemo te procese segmentacije in resegmentacije ter tisto, kar jih poganja.

Stvari si ne moremo zares predstavljati, preden zanje nimamo besed. Je to tisto, kar pravite? Nismo prav dobri v zamišljanju prihodnosti, kajne?

Ne, nismo. Niti malo.

To je smešno, saj se zdi, da smo edina žival, ki ima ta občutek za prihodnost.

Tako je, vendar je to še najmanj; imamo celo sposobnost domišljije, ki nam pomaga, da se ponovno opremimo za to, da bi bili sposobni dati prostor sami ideji prihodnosti. Toda ko govorimo, nas vse spodbuja k temu, da tega ne počnemo: vse nas spodbuja k temu, da žremo čas, ga kanibaliziramo. Mislim, da je svet ujet v obsežen kronofagen stroj.

Mar ni v tem kaj več od tega? Mar nimamo vseh razlogov za radikalno pesimističen pogled na človeštvo? Ali je namen naše vrste v tej edinstveni biosferi v resnici to, da radikalno pospešimo entropijo, da smo stroj za uničenje?

To smo postali; nismo bili vedno to oziroma vsaj ne na tej ravni intenzivnosti. Tako je iz več razlogov. Eden je, da tehnologije, ki smo jih izumili, še niso dosegle stopnje hitrosti in unikatnosti, ki bi jo morale. Zato je tehnološka eskalacija vodila do uničenja oziroma je tik pred tem, da nas pripelje do tja, saj še nismo pri koncu te tehnološke eskalacije; najmočnejša faza tega šele prihaja.

Biotehnologije, bionika, kibernetika?

Vse to. Vse te, paradoksalno, podžiga želja po nesmrtnosti, tako je na primer s krioniko. V trenutku, ko bomo prišli do tja, bomo morda prenehali; ko bomo prišli do točke, na kateri bomo lahko slavili končno zmago nad smrtjo in bomo lahko večno živeli. Torej so te sanje o neskončnem življenju in izkoreninjenju smrti še vedno za vsem, kar počnemo; skrivajo se za večino naših teorij o sreči. Gre za fikcijo, da nam bo tehnologija zagotovila srečo,

pa četudi nas odreši odgovornosti za agens, četudi agens in Razum prenesemo na celo serijo naprav, ki delujejo in mislijo za nas.

Umetna inteligenca.

Ja. Zato me preseneča ta žeja po sreči in kako se ta združuje z željo po tem, da bi se osvobodili od vsega, kar razumemo kot ključne značilnosti človeškega: odgovornost, čustva, Razum itd., da bi to za nas počeli stroji.

Pred več desetletji si je Isaac Asimov v seriji robotskih romanov zamišljal svet ljudi, ki so kolonizirali zunajsončni planet in tako svoja življenja podaljšali za več sto let. Posledično so bile njihovi družbi odvzete vse značilnosti človeškega.

To je tisto, o čemer sanjamo. Krionika ali pa ideja, da lahko svoje možgane prenesemo na računalnik.

Tudi s tem se znanstvena fantastika kar naprej ukvarja.

Ja in prav zato je znanstvena fantastika zares pomemben arhiv, pa tudi pomemben prostor za vsakogar, ki želi razmišljati o vrsti človeka, ki vznika pred našimi očmi in ki ni človek 18. stoletja.

Čigave sanje so to?

To so sanje vplivnih moči, še posebej moči trga, trga, ki je zdaj postal že toliko različnih oblik trga, kapital pa je postal naša infrastruktura. Trg je dosegel nesporno moč, kot je ni še nikoli prej, v veliki meri je nenadzorovan in je brez meja.

V romanih Asimova je to ultimativna distopija, saj obstajajo ljudje, ki so stari več kot 200 let, bolni so in naveličani vsega, tudi najokusnejše hrane, saj so jo že tolikokrat jedli; nimajo nobenih želja, nobene strasti.

Ja, to je novi človek. Zdolgočasen. To je doba dolgčasa. Toda tisto, kar je zame zares presenetljivo, je to, da se velik del našega teoretiziranja še vedno pretežno zanaša na naše ideje o osvoboditvi, svobodi, na vse to. Še vedno se v veliki meri zanaša na nekakšno antropologijo 18. stoletja. Toda antropologija 18. ali 19. stoletja ni več pomembna. Nismo več tam.

To je tisto, na kar sem se sklicevala z dolgim 19. stoletjem, saj vse naše premise izhajajo od tam.

Vse, vse so od tam. Naše premise o emancipaciji in vse ostale.

Ves ta nenehen boj za pravice.

Ja.

In vsakič znova, v spirali, spet in spet.

Ja.

In vsi -izmi: kapitalizem, socializem, -izem to, -izem tisto.

Ali humanizem, socializem in vse ostalo.

Kje naj torej iščemo izhod, kaj moramo storiti najprej? Morda gre za vprašanje zaporedja korakov. Kaj je treba najprej storiti?

Moramo si opomoči, moramo se ponovno opremiti – in v tem smislu se strinjam z [Bernardom] Stieglerjem – moramo se ponovno opremiti, morda ne možgane kot takšne, temveč nekaj v zavesti obstoječih človeških bitij. To nekaj moramo ponovno opremiti in do določene mere rehabilitirati kritično mišljenje z razumevanjem, da je razum le ena od teh kritičnih sposobnosti in da so morda druge sposobnosti prav tako kritične kot razum in jih bomo morali vzpostaviti kot suverene sposobnosti.

Čustva.

Afekt, čustva in vse to. S popolnim zavedanjem, da lahko tako razum kot afekt in vse ostalo uporabimo za služenje človeškim zadevam. Ni dovolj, da se sklicujemo na afekt ali čustva, če hkrati ne namenjamo pozornosti perverzним dimenzijam teh agensov.

Pred dnevi mi je prišlo na misel, da že zelo dolgo nisem slišala ljudi govoriti o časti. Nazadnje, ko sem to slišala na dnevni ravni, sem bila otrok v socializmu, vendar je bil to vedno ideološki koncept, stvar režima. Toda to, da bi se ljudje sklicevali na nekaj, kar nekdo počne, kot na častno ali nečastno, to je umrlo.

Oh, veliko takšnih stvari umira.

Kaj se je zgodilo s častjo? Kako je umrla?

Umrla je, ker ljudje vanjo ne verjamejo več; ljudje verjamejo, da imaš prav, če zmagaš; prav imajo tisti, ki zmagajo.

Ne glede na to, kako zmagajo.

Kako to dosežejo, ni pomembno. So »spoštovani«, dobijo, kar hočejo, in to je vse, kar šteje.

Kako to preobrnemo?

To lahko preobrnemo tako, da si povrnemo moči, da ljudi ponovno opremimo z obogatenim, razširjenim občutkom za kritične sposobnosti in s ponovnim zamišljanjem novih oblik mobilizacije, ki bodo dovoljevale možnost vladanja s strani ljudi. Tisti, ki bi morali vladati, so ljudje in ne trg ali tehnologija. Ponovno moramo razmisliti o tem, kdo je ta, ki je suveren, in kako v vsakem primeru to suverenost omejujemo.

Na način, ki ne reproducira moči, kot jo poznamo.

Moči. Ja, ja. Vendar pa je tragika zares v tem, da mnogih to, da bi postali suvereni, ne zanima več, saj je to preprosto prezahtevno. Ne zanima jih nekakšna avtonomna samoregulacija ... ne zanima jih politika tega, da bi bili sami svoji temelji. Naveličani so tega.

Želijo se razvajati in biti postreženi.

Ja.

In izkušati zgolj čustva iz druge roke. To je neverjetno, mar ni?

Biti sam svoj temelj zahteva preveč dela. Pasivnost je enostavna, vse delegiraš neki drugi instanci ali napravi in zadovoljen si že s tem, da si v skupini.

Toda temu še vedno rečemo individualizem.

To je verjetno nekaj, za kar še nimamo imena. To mislim resno, ne šalim se. Tisto, kar hočejo ljudje, je velik monarh, na primer dober diktator, ki ti pove, kaj moraš početi, in je še posebej nasilen do šibkejših od tebe. Ljudje imajo radi, kadar šibkejši od njih obravnavajo nasilno. Ko so to migrantke_i, tujke_ci, ženske. To imajo radi.

Kako smo prišli do te točke?

Za to je verjetno veliko, veliko razlogov. Preseneča me le, da bolj ko trpinčiš šibkejši, bolj te slavijo; v imenu varnosti, v imenu našega načina obstoja in podobnih stvari.

Mislím, da sta morda v zadnjem času dva procesa vse to do določene mere osvetlila. Tu je velika svetovna kriza, finančni zlom leta 2008, ko je nenadoma toliko ljudi dobilo občutek, da ekonomija ni nekaj, česar ne moreš nikoli razumeti. In bilo je gibanje #jztudi, ki je patriarhat osvetlilo tako, kot ga prej ni moglo nič. Morda so prvič skorajda vsi dojeli, da gre tudi za moške.

Oh, zagotovo.

Kaj bi lahko od tega odnesli? Ali smo se iz teh velikih dogodkov naučili kaj dragocenega?

Ne dovolj, zaradi več različnih razlogov. Kot prvo, ne moremo dosti odnesti, če naš konceptualni aparat ostane isti; ne bo nam dovolil niti tega, da bi o teh dogodkih razmišljali kot o vrednih dešifriranja. In če naj o njih razmišljamo kot o vrednih dešifriranja, potrebujemo ustrezen konceptualni aparat, da te dogodke razumemo. Gre torej za epistemološko omejitvev. Problem je v tem, kako naj izidemo iz epistemološke zapore: tako, da črpamo iz arhivov tistega, čemur je Édouard Glissant rekel *Le Tout-Monde*, iz arhivov Vsega-Sveta. Dipesh Chakrabarty bi to ubesedil drugače; rekel bi, da to lahko storimo z deprovincializacijo Evrope. Toda sam mislim, da projekt deprovincializacije ne velja le za Evropo, temveč za vse nas. Afrika mora biti deprovincializirana, pa tudi Kitajska; to ni evropsko vprašanje. In to storimo tako, da jemljemo resno arhive vsega sveta in črpamo iz njih. To storimo tudi tako, da vzamemo resno idejo sokonstitucije; ljudi, neljudi in vseh drugih entitet, ki so z nami. Mislim, da je ideja sokonstitucije oziroma, če povem drugače, prepletenosti brez dvoma poglavitna pri kakršnemkoli trudu, da bi razumeli globalno sedanost. Isto velja za idejo, da ne obstaja več, oziroma da ne živimo več v svetu, v katerem sta si notranost in zunanost nasprotni. Zunanost je notranost, notranost je zunanost, isto načelo prepletenosti. Torej obstaja več takšnih malih epistemoloških manevrov, s katerimi se bomo morali aktivno ukvarjati, da bomo lahko obrnili perspektivo in začeli utrjevati nove temelje, da bomo lahko razumeli, kam gremo in kako bi bila lahko videti politika prihodnosti.

V antropologiji obstaja pojem neolitske revolucije. Ta pravi, da pred približno deset tisoč leti v mnogih različnih delih sveta, torej očitno neodvisno drug od drugega, ljudje niso bili več lovci in nabiralci, kot so bili tisočletja. To ne pomeni, da lovci in nabiralci niso vplivali ali ne vplivajo

aktivno na ekologijo: ljudje so ves čas vzdrževali in preurejali naravno okolje. Toda v določenem trenutku je prevladala ideja, da se ljudje nekje naselijo, prehranske vire pa si pripeljejo bližje bivališčem. In takrat in tam se je pričel celoten koncept lastništva zemlje, z njim pa patriarhat kot zatiralska hierarhija ljudi in stvari, ki povzdiguje moške in pokorava ženske.

In stvari, ki se tičejo spolne reprodukcije in vsega drugega.

Ja, ženska je postala premoženje.

Ja, definitivno.

Ampak, če bi razveljavili koncept lastništva zemlje, ki je nesmiselna pravna fikcija, saj si težko lastiš nekaj, kar te bo za več milijonov let preživelo, bi bil to dober prvi korak?

Ja, to bi bil zelo dober prvi korak. Kaj bi bil širši projekt? Širši projekt bi bil, da bi prišli do konca ideji naseljevanja, če lahko naseljevanje, kot pravite, deluje le v povezavi z vsemi oblikami fiksacij, imobilizacij in nadvlade ter s kristalizacijo v raznovrstnih oblikah, med katerimi je ključen patriarhat. Torej uničenje patriarhata – saj bi to moral biti projekt: morali bi ga uničiti, ne reformirati. Projekt bi moral biti uničenje patriarhata. Da bi to storili, moramo stremeti k univerzalnemu trenutku odnaseljevanja in odklepanja; pustiti ljudem, da se gibajo, da se stvari premikajo. Naj se premikajo.

Prekinitev z mejami [de-borderization]?

Ukinitev meja in še več. Poskrbeti moramo, da omejitve ne bodo več splošno načelo, da omejitev in naseljevanj ne bo več. To pomeni veliko stvari, pomeni, da moramo ponovno premisliti, denimo, državljanstvo, članstvo, pripadnost. In pri tem je Afrika polna navdiha. Če pogledamo v arhiv Afrike pred letom 1884, politična skupnost ni bila ozemeljska skupnost; ozemlje je bilo le en njen element. Šlo je za sposobnost premikanja, biti v gibanju, biti v kroženju. To je na primer pomenilo, da so obstajale različne oblike članstva, in ljudje, ki so pripadali skupnosti, so imeli različne možnosti pripadanja, različne oblike pripadanja. Lahko si pripadal_a kot tujka_ec, kot begunka_ec, kot član določenega sorodstva; načelo sorodstva je bilo popolnoma prožno. Načelo moči in nadvlade se je zanašalo na zmožnost, da si okoli sebe nakopičil čim več ljudi, kar je popolnoma drugače od logike *enclos*, kot ji pravimo v Franciji, kar je, žal, Zahodna logika, ki se je kasneje razširila in postala univerzalna. Za vse te stvari torej obstajajo različne alternative in epistemološke osnove. In tako začnemo z uničevanjem

obstojećih sistemov razlaščanja, ki proizvajajo toliko zavrženih teles, ki so lahko nato žrtvovana. Kako ponovno vzpostaviti nekakšen občutek tistega, kar, ker je neprecenljivo, ne more vstopiti v režim preračunavanja, o katerem je govoril Stiegler: neizračunljivo? In ker je neprecenljivo, je konstitutivno upravičeno do določene oblike zaščite in imunitete. Kar predlagam, je, da moramo stvari v celoti obrniti, začeni s pojmovanji.

Mogoče bi lahko prišla prav stara ideja iz osvobodilnih vojn med drugo svetovno vojno: morda najprej potrebujemo nekaj osvobojenih ozemelj?

Da bi eksperimentirali s takšnimi novimi družbenimi oblikami ...

Bi bila lahko to Afrika?

Ne vem. Ker ste že omenili Afriko, lahko o njej najprej povem nekaj, kar je za tiste med nami, ki skušamo delati od tam ter imamo pogled hkrati usmerjen na svet širše, nekaj objektivnega in konkretnega: planetarizacija afriškega težavnega položaja. Drugič, kar je v okviru upanja bolj spekulativno, je to, da se bo prihodnost planeta verjetno odigrala v Afriki. Ko predlagam kaj takšnega, lahko vidiš, kako se ljudje nasmehnejo in so vljudni, vendar si mislijo, da si nor. Ta ista oblika norosti, ki jo lahko vidimo v trenutni slepi ulici, v kateri smo se znašli, bi bila lahko precej ustvarjalna. Torej bodimo nori in predpostavljajmo, da je prihodnost našega planeta v veliki meri odvisna od Afrike kot simbola najstarejšega med vsemi nami.

Vsi smo Afričani.

Na neki način. Vsi smo nekje Afričanke_i. Vsi smo prišli od tam. Vsi imamo nekaj od tega. Seveda biti star ne pomeni nujno biti moder, a to je že druga tema. Je pa tudi najmlajša med ljudmi. In do konca tega stoletja, žal mi je, da to pravim, bodo kraji, kot je Evropa in drugi ...

Opustošeni, brez populacije.

To bodo, veste, lepi muzeji, recimo temu tako.

Naredimo Evropo muzejsko celino!

Ja. Lepi muzeji. Toda sprašujem se, ali bo še vedno imela kaj pomembnega deliti. In človeštvu je prinesla veliko. Nihče pri zdravi pameti ne more reči, da Evropa ni veliko prispevala k človeštvu.

Ja, toda za kakšno ceno?

Za določeno ceno, seveda. In tako se spet vrnemo k vprašanju cene in vprašanju prihodnosti. Torej je v okvirih biološke prihodnosti človeštva ta v Afriki.

To me pripelje do boleče točke, o kateri sva pred časom razpravljala na Facebooku: ko je obstajala nora ideja, da bi afriške divje živali preselili na Kitajsko, medtem ko je njihov večji del na poti k izumrtju.

Problem Kitajske je, da je ne zanima oblikovanje drugačne politike za svet prihodnosti. Ne zanima je. Njen projekt je premagati Zahod na njegovih področjih. In tako Kitajci rečejo: mi bomo to storili precej bolje, kot ste vi. To je tisto, kar počnejo. Obljubijo, da bodo to storili na učinkovitejši način, da bodo naravo raziskali stokrat bolje, kot smo jo mi. In to počnejo.

Tudi v Afriki.

Na svoji lastni zemlji, z vsemi temi jezovi ter izjemno rekalkibracijo geoloških, prostorskih in arhitekturnih habitatov, ki jih poganjajo milijarde ljudi, čista demografska moč. To zdaj poskušajo početi tudi v Afriki, ker je uveljavljanje Kitajske kot velesile v veliki meri odvisno od še neizkoriščenih surovin v Afriki. In ko rečem surovin, mislim s tem na najširši možen pomen. Torej moramo kitajski projekt v Afriki izpodbijati. Toda znotraj te širše paradigme je politika, ki ji pravim politika sveta prihodnosti, bodočega planeta, če hočete, ki ne pomaga popravljati in karseda pravično deliti tega planeta, ki je edini, ki ga imamo, in edini, na katerem je zaenkrat možno življenje. Še vedno nas zanima, ali obstaja, in če obstaja, v kakšni obliki bi tam zunaj lahko obstajalo življenje. Nismo pa našli drugega primerne planeta; če bi ga našli, bi se vsi bogataši enkrat za vselej odcepili in odšli. Vsi bi odšli. Vsi bi preprosto odšli in Zemljo spremenili v ogromen *depotoire*, smetišče, koš za smeti. Odšli bi.

Fantazija o planetu B je zelo izrazita.

O ja. Seveda je.

Toda planeta B ni.

Hvala Bogu. Lahko pa se nekega dne zbudijo in rečejo: pozabimo na to, ukvarjajmo se s tem, kar imamo, ker je to edini planet, ki ga imamo. In ko ta planet razpade, morda to ne bo nikogar pustilo nedotaknjene.

Čeprav si je mikavno zamišljati, da bi jih posadili na ladjo in jih preprosto ...

Poslali proč. To bi bil zanimiv način ekspanzije, da bi izgnali bogate – ker zaenkrat izganjamo samo revne in zavržene. Zato kar naprej uporabljam izraz zavržena telesa, ker je to tisto, kar trenutno počnemo. Samo pogledajte evropsko migrantsko politiko, to je tisto, za kar gre: koga naj pustimo zginiti.

To je ogabno.

Vse to potem, ko smo kraje, od koder prihajajo, naredili nenaseljive. Vse smo uničili. In želimo, da živijo sredi razvalin, ki smo jih ustvarili, in sredi odpadkov naše prekomerne porabe.

Vprašanje o tem. Je denar še vedno denar, orodje menjave? Ali je postal ekskluzivna lastnina bogatih?

Zelo zanimivo vprašanje. Kot prvo je manj pomemben, je materialen. In drugič, hitrost denarja postaja nepredstavljiva. Finančna kriza leta 2008 se je zgodila zaradi zlorab in slabih finančnih instrumentov. Zdaj, v dobi algoritmičnega trgovanja, stroji izračunajo ali izvršijo čas hitreje kot katerikoli človeški možgani. Tako torej to združevanje denarja in kronofagije, požiranje, poraba časa s prej še nevideno hitrostjo v celoti spreminja naravo tega, čemur pravimo denar.

Je to zato, ker gre za institucijo 19. stoletja? In potem je tu še borza. V bistvu gre za igralnico; ničesar skupnega nima s pravo vrednostjo stvari. Jo v prihodnosti potrebujemo?

Ne. Seveda je vedno bolj in bolj ločena od proizvodnje stvari, ki jih potrebujemo, ki jih potrebuje večina ljudi; ne vse potrebe, ampak osnovne: imeti zavetje, hrano, da ne umremo od lakote, da smo oblečeni, vse to. Da bi se lahko gibali, ker je danes za življenje potrebno, da se telo lahko giblje: kajti če se ne moreš gibati, ne moreš preživeti. Življenje in mobilnost sta se prepletla do točke, ko bi, če bi želeli koga ubiti, te ljudi morali narediti nepremične. Množično zapiranje temnopolnih v Združenih državah Amerike, množenje enklav, parametrov, v katere spravite ljudi in ne morejo ven; ujameš jih v past, kot v Palestini, v Gazi ...

Spet gre za koncept 19. stoletja. In kolonialni koncept.

Ja. To je Bantustan, to so tako imenovani indijanski rezervati in vse to. Toda v tem času tehnologija vse to dela še bolj brutalno.

Kar se tiče kitajske ideje o preseljevanju divjega življenja iz Afrike na Kitajsko: postavlja se tudi vprašanje drugih živih hominidov, kot zdaj imenujemo druge vrste velikih opic, naše sestrične. Ne moremo upati, da bomo kdaj spoznali sebe, ne da bi jih imeli blizu. In vse se soočajo z izumrtjem.

To je nekaj, kar moramo vzeti povsem resno. Ni še bilo resnega ukvarjanja, intelektualnega ali političnega, s kitajsko prisotnostjo v Afriki. Poteka novo pehanje za Afriko, ki hitro napreduje, ni zelo vidno in o tem se nikoli ne govori tako, kot bi se moralo. Vse v kontekstu nove delitve sveta, novega nomosa Zemlje, ne v slogu Carla Schmitta, temveč v popolnoma drugačnih zgodovinskih okoliščinah. In prav zato me trenutno tako zelo zanima vprašanje meja, vzpostavljanje meja, gibanja, mobilnosti, kroženja in tako naprej. Zaradi tistega, kar je v igri, ko planet, na katerem živimo, postaja vse manjši: to je druga stvar, a še en megaproces, ki poteka v tem trenutku. Gre za proces krčenja planeta, tako kot vprašanje prihodnosti na Zemlji postaja vse bolj in bolj dramatično. Vzpostavljajo in sprožajo se nove oblike ekspanzije, hkrati pa se pojavljajo nove oblike naseljevanja, okupacij in prilaščanja. Prilaščanja česa? Ne le ozemelj, ampak tudi vrst in njihovega obstoja. In v tem smislu je kitajski način takšen, da prideš, podkupiš podkupljive [lokalne] oblastnike, nato pa vzameš stvari, da bi jih odnesel domov: pleniš in to počneš hitro in domov odneseš dobiček od korupcije, naravne vire pod afriško zemljo – in teh je veliko. Obstajajo divjaške oblike zajemanja, aparatusi za zajemanje: zajemanje delov morja, kot počno Korejci: razstreliš morje, pobereš vse ribe in s tem ubiješ ostale, ki nimajo možnosti za razmnoževanje, saj si vse pobil. Vse, kar se dogaja v zvezi z ribolovom ob obali, je popolnoma katastrofalno. Zato nove oblike delitve Zemlje in preazporeditev prebivalstva ne zahtevajo le politične pozornosti, temveč tudi intelektualno delo. In ugotoviti je treba, kaj se dogaja, kaj se morda dogaja v preostalem svetu. Tu se ne bo ustavilo. Tako kot vidimo, kaj se dogaja v Gazi – tehnike podrejanja v Palestini. Te se zdaj reproducirajo povsod, tudi v Evropi in ZDA, militarizacija policije, vse to. Mogoče ne povsem pod istimi pogoji, vendar te tehnike podrejanja krožijo.

Kaj se bo zgodilo z nacionalno državo?

Izvotlile jo bodo transnacionalne elite. Naslednji že trajajoči boj je med nacionalnimi državami in transnacionalnimi elitami, kar potrjujejo finančni tokovi in vse ostalo. Torej bo nacionalna država ostala nekakšna prazna ovojnica, v kateri bo večina vladajočih elit razplamtela mračne strasti, anti-semitizem in ksenofobijo, vse to v upanju, da bi ljudi zamotili in spodbudili

k iskanju *boucs émissaires*, grešnih kozlov, ter jim hkrati preprečili, da bi se osredotočili na pravega sovražnika, ki je kapital. In zdaj vsi sanjajo o diktatorju, hočejo diktatorja, hočejo močnega moškega.

Morda zato, ker diktator reče: sledite mi, jaz poznam prihodnost?

Toda diktatura ne bo prinesla ničesar. Če se ljudje ne zbudimo in ne ugotovimo, da sta nesporni sili v tem finance in preračunavanje, kako naj se borimo proti financam in preračunavanju? S katerim orožjem? Če se proti njima ne borimo, nam diktatura ne bo ničesar prinesla.

Tradicionalno so od 18. do 20. stoletja vse revolucije zmagale v trenutku, ko sta vojska in policija zamenjali strani, ko nista bili več pripravljene štiti elite. To verjetno ni več mogoče?

Ne, ker danes obstaja veliko različnih orožij in večina tega ni samo civilna lastnina vojske, temveč je bila privatizirana. Tudi koncept vojske se je močno spremenil, saj so bogati oboroženi, ne zgolj oboroženi, so pod oboroženim varstvom države. Med financami in vojsko obstaja simbiotski odnos. Ker je vojna posel. Je del mehanike asimetrične prerazporeditve nasilja na trgih nasilja, kjer so bogati sami postali vojaški razred. Kako torej temu mirno nasprotovati ali sprožiti spremembe? Nimam pojma. Pomagati nam morajo pisci znanstvene fantastike: ne samo pri opisovanju tega, kar se dogaja ali kar se lahko zgodi, temveč tudi pri dekonstrukciji tega.

Zgraditi moramo modele.

Za dekonstrukcijo potrebujemo znanstveno fantastiko.

Predvidevam, da se vaš naslednji projekt osredotoča na meje.

Da, vendar na meje kot podlago za naslavljanje teh širših vprašanj, ki jih imenujem »politika sveta prihodnosti«: vprašanja o prihodnosti življenja na Zemlji. In o tem zdaj pišem. Meje, tehnologija, gibanje, hitrost in za vsem tem novi nomos Zemlje, ki je v nastajanju.

Nekateri trdijo, da meje in omejitve ljudem zagotavljajo pomen in namen.

O ja. Zato so ljudje nanje navezani. Nagonsko. Vendar moramo to še naprej izpodbijati, iz vseh teh stvari narediti predmet izpodbijanja, tako da se nihče ne more postaviti in reči: to je to. To se denimo dogaja zdaj, ko še vedno potekajo razprave o razmerju med negotovostjo in svobodo in ko

zgolj na ravni izrekanja podpiramo svobodo, kljub temu pa nad svobodo zmaguje varnost. Ne bi smelo biti tako. Torej iz vseh teh stvari naredimo teror nenehnega boja.

Še vedno iščemo izhod iz te sobane groze.

Vsekakor. V trenutku, ko prenehamo iskati izhod, zgolj zapremo vrata in vržemo proč ključ.

Profesor Mbembe, najlepša hvala za vaš čas in vaša razmišljanja.

Celovec, Avstrija, 31. marec 2019

Transkripcija: Jovita Pristovšek.

Prevod iz angleščine: Petra Meterc.

Redakcija prevoda: Marina Gržinić, Tjaša Kancler in Jovita Pristovšek.